

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 50 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamestvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 1. septembra 1959.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadrudna tiskarna (M. Blejce) v Ljubljani

Misli ob sporazumu

I.

V trenutku največje mednarodne napetosti, in gotovo ne brez vsake mere z njo, je bil podpisan sporazum s Hrvati.

Hrvatje so s sporazumom dosegli uresničenje dobršnega dela svojih želja. Ne vseh, kar izrečno poudarjajo, kar je zlasti dr. Maček na zboru hrvaških poslancev v Zagrebu dne 29. letošnjega avgusta posebej poudaril.

S sporazumom in v njem je dana mogočnost, da dobe samostojnost tudi druge pokrajine. Vendar — popolnoma gotovo to še ni!

Žzdaj je gotovo samo, da Slovenci zase nismo dosegli prav ničesar. Nobenega razloga ni, da bi se nam ne bilo dalo hkrati kakor Hrvatom. Narobe, naše narodne meje so veliko bolj razločne, nezahotane in dognane kakor hrvaške. Saj je prav pri teh vzela določitev meja največ časa, najbolj je zavlačevala, pa tudi oteževala pogajanja.

Kljub temu — ničesar!

Upanje naše je v tem, da bodo ostale tudi zavzete hrvaške postojanke bolj ali manj šibke, dokler se ne reši naša notranja ureditev v celoti. Da je nemogoče, da bi v nekaterih pokrajinah vladal centralizem in politična nesvoboda, v drugih bi pa imeli vse politične svoboščine, svobodo besede in tiska in združevanja in volitev. Dobro vemo, da so to zelo priljubljene stvari za častihlepne in politične preužitkarje in prav tako vemo, da je bil strah pred svobodno besedo ena pglavitnih ovir, da ni prišlo do sporazuma, preje in hitreje. A tudi Hrvatje vedo dobro za vse to. Zato ne bodo smeli in mogli odnehati tudi zaradi lastne varnosti in koristi. Dva politična sestava vzporedno sta le težko mogoča. Vendar — ne dajmo se slepiti: za neko dobo sta le mogoča. Saj je trajalo celo jugoslovenarstvo, ta najbolj neresnična, lažniva, gnila miselna stavba celih dvajset let, v veliko našo nesrečo in škodo. Zato je dobro, če to ugotovljamo na ves glas. Da bodo krivci zaznamovani, ko bo obračun.

Ali, kakor že rečeno, tudi hrvaške pridobitve bodo negotove, tako rekoč na preklic, dokler se vsa državna preureditev ne postavi na nove osnove. Hočeš nočeš bodo morali Hrvatje tudi v našem boju za svobodo biti z nami. Hočeš nočeš si jih bomo v boju za našo politično svobodo morali iskati za zaveznike.

Res je pa tudi, brez truda je ni najmanjše stvari. Če ne bomo sami vzeli svoje usode v roke, odločno in brez cincanja, se prav lahko zgodi, ko smo se že postavili na stran, da bomo tudi ostali ob strani. In da bodo navsezadje manjše račune poravnavali na — naši koži.

Vsi ti pomisleki, vse te skrbi nam pa vendar ne morejo greniti velikega veselja: s sporazumom je za vselej pokopano jugoslovenarstvo. Tisto jugoslovenarstvo, ki je pod hinavsko krinko bratovstva dejansko uvedlo in vzdrževalo kar najbolj nebratovsko zapostavljanje in izkoriščanje, ki je v imenu pravice in enakopravnosti izvajalo najkrivičnejši hegemonizem. Tisto jugoslovenarstvo, ki je v dejanju zatajilo in izdalo vsako načelo, ki ga nam je oznanjalo v besedah, načelo demokracije prav tako kakor načelo svobode. Jugoslovenska laž, ta ljuljka v zoreči pšenici, je likvidirana. S tem pa je dana mogočnost, da se likvidirajo tudi nečedni njeni sadeži: korupcija, nasilnost, protiljudskost.

Kajti pri vsem tem se dobro zavedamo, da je naša ta laž in njeni plodovi obilo iskrenih učencev tudi na — drugi strani.

II.

S sporazumom z 26. avgusta t. l. med Srbi in Hrvatji torej ni še popolno rešeno hrvaško vprašanje, napravljen je samo prvi korak. Vendar je tudi to važno Latinski pregovor pravi, da ima po-

lovico storjenega, kdor je dobro začel. Kljub temu je gotovo, da čaka nove hrvaške ministre in njihovega bana težko delo. Slovenci smo veseli uspeha bratskega hrvaškega naroda in da želimo, da bi se začeto delo tudi srečno dovršilo, čeprav bi bil sporazum napravil še veliko boljši vtis, če ne bi bil prišel, kakor že omenjeno, v tako težkih časih. Vsak zaveden Slovenec pa sprašuje, kaj da bo pa z nami. V uredbi o razširitvi pravic na druge banovine je izrečno povedano, da se predpisi uredbe o hrvaški banovini z dne 26. avgusta 1959 lahko s kraljevimi uredbami razširijo tudi na ostale banovine. Po vsem tem je jasno, da bi istočasna razširitev teh pravic na Slovenijo ne naletela na tehnične težave. Meje Slovenije so najpripottejša zadeva, med tem ko so povzročale meje hrvaške banovine veliko težav. Minister dr. Miha Krek je na shodu v Slov. Konjicah izjavil, da Slovenci že imamo enotno ozemlje, ki stvarno predstavlja zedinjeno Slovenijo. Pozival je zborovalce: »Zato, le pokonci glave, nič ni opuščene in nič ni zamujene, kar bi moglo koristiti svetu in naši narodni borbi, a ne bi škodovalo moči in skupni sili vse Jugoslavije, celotne države, vsem Srbom, Hrvatom in Slovencem.« Želeli bi, da bi bila ta izjava tako jasna, kakor je lepo navduševalna. Ne moremo si namreč predstavljati, da ne bi tiste pravice, ki so jih dobili Hrvatje, veliko koristile tudi Sloveniji, če bi jih obenem dobila in da gotovo ne bi škodovala moči in skupni sili vse Jugoslavije, celotne države, vsem Srbom, Hrvatom in Slovencem. V tem primeru bi izostali tudi vsi pomisleki in dvomi kako gledajo na to stvar odločilni in odgovorni slovenski politiki. Obenem bi pri tej priložnosti bilo rešeno tudi vprašanje, ki so ga sprožili manj odgovorni politiki in gospodarstveniki, ko so javno izrekli dvome, ali bi bila Slovenija sposobna samostojnega življenja ali ne. Bilo bi pojasnjeno tudi, če je 15 let trajajoča borba, ki je zadnja leta prešla od odgovorne stranke na manjše številno razumnikov, samo navidez prenehala biti program večine slovenskega naroda in je namesto odkritega javnega boja nastopil zanjo samo diplomatični kabinetni boj, ki se bliža ugodnemu zaključku.

Slovenska javnost si ničesar bolj ne želi, kakor to, da bi čimprej bilo javno povedano, kaj mislijo v bližnji prihodnosti storiti vsemu slovenskemu narodu odgovorni politiki in če bodo slovenski politiki začeli takoj odkrito delati na tem, da se pravice hrvaške banovine razširijo tudi na Slovenijo in če bo dana slovenskemu narodu mo-

gočost, da čimprej jasno pove svoje mišljenje o stvareh, ki so zanj življenjskega pomena. Slovenski narod ne bo mogel prenesti, če bi kdo poskušal za ovinki skrivati reševanje vprašanj, ki so zanj najbolj važna. Jasna besede je torej potrebna!

Slovenski narod čuti to, da je prenos pravic hrvaške banovine na slovensko banovino, odložen za bridko zapostavljanje, ki je v resnici morebiti le trenutna napaka, ki je pa nepotrebna, ker se z njo po nepotrebnem podčrtava, da je slovenski narod manj pomemben kot hrvaški. Za take stvari so tudi najmanjši narodi po pravici zelo občutljivi. Tisti, ki so ponovno in razločno poudarjali, da s polno zavestjo prevzemajo vso odgovornost na svoja ramena in da jim naravnost ne bi bilo ljubo, če bi še kdo drugi hotel o slovenski politiki kaj odločati, naj se zavedajo zgodovinske važnosti teh časov.

Vsi pravi Slovenci pričakujejo z veliko napetostjo, kedaj bo priobčen gospodarski del sporazuma. Vsako politično vprašanje je tudi gospodarsko vprašanje in vsaka ljubezen gre, kakor pravijo, skozi želodec. Slovenci pošteno čutimo ravno gospodarsko težo centralizma. Hrvatje so jasno povedali, da je njihno vprašanje tudi gospodarsko vprašanje in ne kaka politično-teoretična kaprica. Prepričani smo, da je vsaj na veliko tudi to vprašanje rešeno. Zato nam gotovo ne bo treba dolgo čakati, da izve tudi za ta del sporazuma ves slovenski narod. To je nujno potrebno tudi zavoljo tega, ker že prihajajo na dan ljudje, ki skušajo vzbuditi nezaupanje zoper rešitev hrvaškega vprašanja z namigavanji, da bomo gospodarske stroške tega sporazuma nosili Slovenci. Priobčitev gospodarskega dela sporazuma bi takoj onemogočila tako govorenje.

Ravno tako težko pričakuje vsa slovenska javnost tudi političnih zakonov, ki so že napovedani, ker se bo šele potem začelo pravo politično življenje.

Najbolj škodljivo pa je govorjenje tistih, ki skušajo sejati nezaupanje s tem, da namigujejo, da sporazum ni mišljen na obeh straneh resno, da je samo začasna uredba vsled zunanje političnih razmer, ki po spremenjenih razmerah lahko tako preide, kakor je prišla. Za razumno javnost je to sicer prazno govorjenje, treba je pa upoštevati, da je politično razumne javnosti hudo malo.

Mi vzamemo sporazum tak kakor je popolnoma resno in odkrito. Zavedamo se, da je to samo prvi korak, vendar važen korak naprej in prepričani smo, da bodo temu koraku sledili drugi, da bo sicer še veliko težav, da pa bo vse delo nazadnje srečno končano.

Misel slovenske skupnosti

(Nadaljevanje.)

VI. Slovenska skupnost in delavstvo.

Usoda delavstva je nerazdružno povezana z usodo naroda. Boj malega naroda za njegove pravice in njegovo svobodo je v prvi vrsti boj proti gospodarskemu izkoriščanju po imperialističnih narodih in njih kapitalu. Politično zatiranje bi izgubilo s tistim trenutkom svoj smisel, ko ne bi bilo več sredstvo gospodarskega izkoriščanja. To so vsakdanje modrosti. Vsak narod je vezan na določen življenjski prostor. Tudi delavec je vezan na svojo domovino. Ni mu vseeno, ali se lahko doma med svojim narodom, v svoji domovini pošteno preživlja, ali pa če mora v tujino s trebuhom za kruhom. Niti ni v njegovi moči, da bi se selil, kamor bi se hotel. Zato ni treba šele bogved kaj dokazovanja, da mu ne more biti vseeno, ali domače gospodarstvo napreduje ali hira, ali so pogoji domače proizvodnje ugodni ali neugodni. Prvi je prizadet, če se ti pogoji slabšajo, če se industrijska podjetja selijo drugam, če

obrti ustavljajo svoje delo, če dajatve rastejo in se življenje podražuje. Ne more biti zanj vseeno, ali se domači kapital množi, ali pa se dobiček iz domače proizvodnje steka v tuje žepe.

Kolikor torej narodni boj predstavlja boj za boljše življenjske pogoje naroda, se koristi delavca in domačega kapitalista očitno krijejo, če tudi delavec neposredno ne čuti nobene razlike, če ga izorišča domačin ali tujec. V boju za politično enakopravnost bosta torej stala delavstvo in meščanstvo ramo ob ramo, ker ta politična enakopravnost je pogoj za razvoj domačega gospodarstva. S tem ni rečen, da bi naj delavec opustil boj zoper domačega izkoriščevalca. Narodna skupnost je osnovana na prav stvarnih osnovah, je skupnost življenjskih pogojev. Vsaka odvisnost od tujega naroda se najbolj izraža v gospodarski odvisnosti, in položaj proletariata pri kolonialnem narodu je v vsakem primeru slabši ko pri svobodnem.

Poleg gospodarskih so še drugi in globlji razlogi, ki vežejo delavstvo na narodno skupnost. Zadnji smisel vsega njegovega napora je vendar v tem, da si ustvari stvarne pogoje za svoj duhovni in kulturni razvoj in napredek. Brez tega hotenja po duhovnem in kulturnem dvigu bi vsa prizadevanja delavstva zvedenela v boj za vsakdanji kruh in bi zgubila svoj glavni vzvod. Vse globlje duhovno življenje pa ima svoj začetek in svojo osnovo v narodni kulturi. Ona nam je najbližja, najdostopnejša in najbolj ustreza našim duhovnim potrebam, ker je utelešenje lastnega narodnega genija. Bolj ko pri meščanstvu in razumnstvu zavisi duhovni razvoj pri delavstvu od razvoja domače narodne kulture. Kultura ni nikdar nekaj kosmopolitskega, prave kulturne vrednote so vedno svojstvene, enkratne, vsaka kultura je vezana na določeno okolje, na določeno ljudsko občestvo, na določeno zemljo, je regionalna, je narodna. Smisel narodnega življenja je v njegovi kulturotvornosti. Velike ustvaritve narodnih genijev postajajo občedolovska last, a vsi narodni geniji koreninijo v svojem regionalnem svetu in iz njega rastejo v duhovno višino. Pojem kultura se ne krije s pojmom civilizacija. Ta je kosmopolitsko usmerjena, deluje v širino, kultura v globino. Tehnika, moda, sport ne ustvarjajo novih duhovnih vrednot, take ustvarja le kulturno življenje, ki je po svojem bistvu narodno. Narodna kultura in njen razvoj je torej zadeva, ki mora biti pri srcu tudi delavstvu in v prvi vrsti delavstvu.

A kulturno življenje in njegov razvoj sta vezana na stvarne pogoje. Beraštvo ne more roditi bogate kulture. Dokler obstaja današnji družbeni red je odvisna narodna kultura od narodnega kapitala. Kdor prizna važnost narodnega kulturnega razvoja, mora zato tudi priznati potrebo, da se dobiček iz domače proizvodnje steka v domače žepo in oplaja domače gospodarstvo ter omogoča

vzdrževanje in spopolnjevanje domačih kulturnih naprav. Torej obstaja tudi v tem oziru neka skupnost prizadevanj in koristi med delavstvom in meščanstvom.

Neki teoretiki modrujejo, da je današnja kultura meščanska in kot taka kultura privilegirane razreda, od katere nima delavstvo prave koristi, ker mu je tuja in premalo dostopna, proletarijat da si mora ustvariti svojo kulturo, ki bo ustrezala njegovi miselnosti itd. V taki brezpogojnosti izrečene so te trditve zmotne in kvarne in so plod ideološkega shematiziranja življenja. Vsaki kulturi vtisne vladajoča plasi svoj pečat, a nikdar ni kultura samo ustvaritev ene razreda, ampak je zrastle iz celotnega ljudskega občestva in njegove zemlje. Kultura je nekaj v zgodovinskem razvoju organsko nastalega in je last vsega naroda, v svojih vrhovih last vsega človeštva. Ko bi imela pomen samo za vladajoči razred, potem bi se morali narodi po vsaki socialni revoluciji vrniti v primitivno stanje in od kraja začeti z ustvarjanjem svojega duhovnega življenja. Narod je nastal v zgodovinskem razvoju in zato podlega družbenim razvojnim zakonom, in lahko spreminja svoj duhovni obraz, a le po lagoma in v tem smislu, da vedno bolj izoblikuje neke svoje svojstvene poteze.

Za slovenskega delavca ni druge poti za duhovni vzpon, ko skozi duhovni svet slovenske kulture, ki mora bolj in bolj postati njegova last. Slovenci bomo sicer vedno radi segali po vrednotah svetovnih in sorodnih kultur in z njimi oplajali svojo kulturo, a ta nam mora biti in ostati trdna osnova za vse naše duhovno življenje.

Delovno ljudstvo je s to in sto vezano na svojo narodno skupnost in mora postati glavni nositelj in predstavnik slovenske skupnosti. Zaveščevanje te skupnosti ne nasprotuje razredni zavesti delovnega ljudstva, ampak jo vključuje.

(Dalje prihodnjic.)

K „Misli slovenske skupnosti“*

(Dopis)

Nepodpisan vaš sodelavec, o katerem bi pa skoraj rekel, da ga slutim, objavlja v vašem listu upoštevanja vreden sestavek pod gornjim napisom. V št. 54. se je lotil tudi »nedowustnega utesjevanja ideje«. Tam je med drugim izrazil svoje mišljenje glede »naprednejših zastopnikov levice«, med katerimi srečavamo »ljudi, ki govorijo o narodu in narodni skupnosti kot o skupnosti delovnega ljudstva, istijo torej misel slovenske skupnosti z mislijo skupnosti proletariata in priznavajo narodni boj le toliko, kolikor je hkrati boj za ocialne pravice delavstva in kolikor je narodno načelo revolucionarno načelo«.

Ker je predmet, ki ga hoče vaš sodelavec spraviti na čisto, preresen, da bi brez škode za slovensko stvar prenesel napake, se oglašam že sedaj, čeprav sestavek še ni končan. Misel, ki jo je pisec sestavka v gornjih besedah izpovedal, je namreč že dokončno izražena in — krivična. Sposobna je torej kompromitirati izsledke, katerim se bo pisec sestavka ob koncu priznaval.

Dr. Renner, Tivolska resolucija, unitaristično delovanje naših socialnih demokratov, vse to dokazuje v resnici, da stališče nekaterih struj našega socializma nasproti narodnim vprašanjem ni pravilno. Ono pa ne izhaja, kakor misli vaš sodelavec, iz bojazni, da bi utegnili naraščanje narodne zavesti biti ovira za razvoj proletarske zavesti, temveč na žalost iz oportunitizma in mehničnega gledanja na stvarno življenje. To nam pojasnjuje, zakaj so smeli biti socialni demokrati za Avstrijo nemškutarji in zakaj so v naši državi takoj prešli v kulturni in nacionalni unitarizem. V tradicionalni socialni demokraciji je bilo vedno dovoljeno izpovedovati narodno zavest — gospodujočega naroda, slediti udarnicam gospodujoče družbene plasti. Zato se je tudi naš Cankar, sam socialist, pa tudi najčistejši slovenski človek, nad njo razjokal.

Še bolj netočno je zajeto stališče levice, katero razumem jaz tako, da brez svobode slovenskega naroda, čigar skoraj stoo odstotna sestava sta kmet in delavec, ni svobode slovenskega delovnega ljudstva. To je pa vse nekaj drugega, kakor napačno istenje misli slovenske skupnosti z mislijo skupnosti proletariata. In ker je narodna pravica hkrati res družbena pravica človeštva, je vsak pravičen narodni boj hkrati res družbena borba.

Po mojem mišljenju je napisal vaš sodelavec domislek, da nekateri socialisti, naprednejši, priznavajo narodni boj le toliko, kolikor je hkrati boj za družbene pravice delavstva, zaradi tega, ker ni dojel resnične prizadeve teh socialistov. Če bi jo bil dojel, bi bil moral napisati, da oni priznavajo narodni boj, ker je ta boj hkrati boj za družbene pravice delovnega ljudstva sploh. Ker vaš pisec ni fašist, ni treba posebej poudariti, da velja pravkar napisano za pravičen

narodni boj, ne mogoče za imperialistični nacionalizem.

Leta 1935. je srbski senator izpovedal odkrito, da pomeni ta država Srbom nekaj njihnega samo dotlej, dokler najdejo Srbi v njej svoj narodni obstanek. Resnica, ki seveda ne velja samo v korist Srbov, temveč tudi Nesrbov. Če prenesemo spoznanje srbskega senatorja na družbeno sestavo slovenskega naroda in izvedemo iz nje sklepe, se moramo pridružiti prepričanju, da je stališče, v smislu katerega brez narodne svobode ni svo-

Slovenci ob robu sporazuma

Sporazum med predsednikom včerajšnje vlade in predsednikom HSS in KDK dr. Mačkom — tako je uradno ime sporazuma in tak je tudi namen tega sporazuma, ki hoče biti le prvi korak k ustvaritvi hrvaško-srbskega sporazuma — je bil sklenjen in je tudi že objavljen. Pri ustvaritvi tega sporazuma »Slovenci« niso sodelovali. Bili so — v nasprotju s slovenskim narodom, ki je zasledoval v času iskanja sporazuma z vsemi žilicami svojega občutka za lastno bodočnost — pogumno na strani. Pričakovati smemo sicer, da bodo v obeh, drugače hudo nasprotnih taborih v Sloveniji poskušali prepričevati javno mnenje, da so pri iskanju sporazuma vendarle tudi Slovenci sodelovali, en tabor po podpredsedniku JRZ, drugi po generalne mtajniku JNS, smemo pa tudi predvidevati, da bo vsak izmed teh dveh taborov s poudarkom zanikaval, da bi mogla taka legitimacija pomeniti zastopništvo slovenskega naroda, na račun nasprotnega tabora seveda. Prav ta poudarek bo pa res vsestransko osnovan.

Sporazum, kakršen je, ima tudi za Slovenijo velikanski pomen, predvsem v nraštenem oziru. Kako nečastno je, če javni nameščenci, zlasti tisti z akademsko izobrazbo, nasedajo grožnjam trenutnega nosilca vladnega seznama in določitelja kandidatov na njem, da zanje ni prostora v javni službi, če ne bodo glasovali za ta seznam in njegove kandidate. Po objavi sporazuma so to tem boljše moralni nauki, ker je bila prva izjava novega predsednika vlade ta, da ne bo trpel nobene zlorabe obalsti, in ker je to izrekel mož, o katerem ni dvoma, da tudi misli tako, kot govori: in ne, kakor so mislili, ko so enako govorili, njegovi predniki. To pa še ni vse. Sporazum je tudi dokaz, da se vodi resnična politika ne zaradi grobtin, ampak tako, kakor jo je vodil in jo vodi dr. Maček, in ne tako, kakor jo tisti, ki pravijo, da bodo prišli sicer še slabši drobtinčarji, če ne bodo že oni sami vnaprej dovolj ponižni. Natančno tega nauka smo Slovenci nad vse potrebni, mogoče prav vsi brez izjeme.

Površen pregled objavljenega sporazuma in nje, da je šele sedaj v resnici likvidirana diktativnih naredb, ki jih uvajajo, zadošča za spoznatura, uvedena leta 1929. Okolnost, da si ni znal pridobiti t v a r n e legitimacije za zastopništvo

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC

LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

bode delovnega ljudstva, najboljše poročstvo za koristnost vodstva delovnega ljudstva v poseganju v slovensko politično prizadevanje, najboljše poročstvo tudi za nesebičnost udeležbe slovenskega delovnega ljudstva v tem prizadevanju. Z drugimi besedami: tako stališče je edino sposobno postaviti misel slovenske skupnosti na stvarno podstavo, na podstavo, ki je prosta vsakršnega čustvenega zamaknjenja, ina podstavo, ki zanesljivo ni obremenjena s kakšnimi »krvnimi« ali rasnimi izročili. Prav v narodni borbi pa je ta nevarnost najbolj pri roki, če borba ne sloni na tvarnih postavkah.

Najkočljivejšo misel pa je izrekel vaš sodelavec, ko zanika potrebo revolucionarnosti narodnega boja, kajti naprednejši socialisti »grešijo tudi s tem, ker priznavajo samo revolucionaren narodni boj«. Katerega naroda narodni boj pa je bil doslej politično tako steril, da ni mogel biti bolj, če ni bil to narodni boj Slovincem pod vodstvom tistih, ki so se mu do danes visljevali kot politični voditelji? In zakaj je bil tako steril? Zato, ker je bil nasprotje vsakršne revolucionarnosti, ker se je izživljal v licitiranju navzdol za odkup oblasti lastne stranke. Vprav Slovenci smo dolžni postaviti narodni boj na popolnoma nove podstave, ki so v nepremostljivem nasprotju z dosedanjim »političnim« izročilom.

To sem napisal zato, da branim resnico in točnost in da ubranim napake, ki bi izvirale iz preozkega gledanja in ki bi zaradi tega znale škodovati uprav nameram, katere ima vaš sodelavec, ko skuša sestaviti dločbe in pota slovenske narodne skupnosti.

Slovencev pri sporazumskih pogajanjih nobeden izmed tistih politikov iz Slovenije, ki so sodelovali pri diktaturi letih 1929.—1939., je povzročila med Slovinci, najsi sedanji sporazum še ni nit, popolni hrvaško-srbski sporazum, še manj pa sporazum treh narodov, prav vse tiste občutke, ki jih pozna vsak, kdor ima slabo vest: potlačena, osramočena, negotovost, prezrtost, pa tudi ošabnost. Ti občutki prevladujejo — to je zelo naravno — posebno pri tistih ki obsojajo vso današnjo politiko teh velmož zelo korajžno, kadar so v zasebni družbi, ki pa so še pri volitvah dne 11. decembra 1938 mogoče že kar dopoldne oddali svoje glasove za kandidate dr. Stojadinovića. Prispevali so na ta način zoper svoje prepričanje k sestavi parlamenta, ki je bil sedaj zasilno uredbo razglašen s senatom vred za državi nevarno ustanovo, kajti po členu 116. ustave se odstranjujejo samo take ustanove, ki so nevarne za obstanek države.

Zakaj so to napravili? Iz poguma gotovo ne. Med njimi pa so bili ljudje, ki zavzemajo odlična mesta v slovenskem javnem in kulturnem življenju. Kako visoko nad njimi je tisti stari notranjski kmet, ki je glasoval tudi za kandidate dr. Stojadinovića, ki pa je imel vendarle pogum, povedati pred volilno komisijo: »še enkrat glasujem za njega, ali — z a d n j i č!« Možak se je podvrigel stari disciplini, sram ga pa ni bilo povedati, kaj misli.

Ko so se začele debeliti vesti o bližanju sporazuma, so ti, zares tavajoči Slovinci občutili potrebo, da poudarijo svojo skepsu glede pomena sporazuma za Slovenijo. Po njih merilu in na njih merilu Hrvatov v resnici ne bi imeli prav nobenega razloga, ustvarjati pogoje, da se z njih delom še Slovinci take vrste okoristijo. Prva napoved o še ne objavljenem sporazumu je bila na tej strani ta, da je sklenil dr. Maček sporazum izključno le za Hrvatov, medtem ko bo ostalo pri dosedanem stanju na vsem področju Srbov in Slovencev z mohamedanci vred. Sporazum da bo poskrbel samo za nekakšno privilegirano Hrvatov in njihnega ozemlja. In vseveden nasmešek jim je pripravil na peroroško lice, če si ugovarjal, da pomembnost sporazuma, na katerega bi dr. Maček pristal, za Nehrvate ni odvisna od tistega, kar

* Priobčujemo ta dopis, ker je zmeraj dobro, da se sliši vsak razločen in razumen glas. Zdi se nam pa, da gre bolj ali manj za nesporazumevanje, ki ga bo, upam, pisec sestavkov ob priložnosti pojasnil. Ured.

bo sporazum Hrvatoma in njihemu ozemlju priboril, temveč da je odvisna od vprašanja, ali bo dr. Maček sklepal sporazum tudi za to, da se povrne demokracija, to je če bo ostal zvest svoji, od njega dosledno izpovedovani privrženosti k demokraciji ali ne.

Dr. Maček ne pravi Hrvatoma: Hrvaška je moja. To mu je ponujal že režim dr. Stojadinovića v Brežicah, ali brez uspeha. Hrvaško politično vodstvo pravi takole: Hrvaška je vaša, Hrvatje, vrnemo vam in tudi vsem ostalim demokracijo. Česar še nismo dosegli, se bo dalo doseči, ker so zavarovani pogoji, da so hrvaški narod odslej sam napravi.

Obče črte sporazuma so jasne in zgovorne. Senat in zbornica »poslancev« sta razgnana. Zakon o volitvah »poslancev« razveljavljen. Obnovljena je hrvaška banovina dotlej, da se z dokončnim

sporazumom med zastopniki naroda, izvoljenimi v svobodnih in tajnih volitvah, doseže popolnejša ureditev države. Hrvaška banovina prevzame številne pristojnosti dosedanje države. Ureditev ostalih banovin po istem vidiku je omogočena; na prebivalcih teh banovin je, kedaj. Politični zakoni so obglavljeni. Ministrski svet ima pooblastilo, da jih predružači. Hrvaški ban je odgovoren sodišču, predvideno je novo ustavno sodišče.

Dr. Maček — to smemo pač reči — je držal besedo. Predvsem tisto, s katero se je vezal na demokracijo. Odprl je Slovence, čeprav so še vedno dravobanci, vrata, da si v kratkem pridobijo tiste svoboščine avtonomije, ki že veljajo za hrvaško banovino. Kajti po teh svoboščinah so zagotovljeni pogoji ne sam Hrvatoma — ampak tudi nam in Srbom za narodno in državljansko enakopravnost, če si bomo znali in hoteli obe priboriti.

Izidor Koštrun:

Pred novim koledarjem

(Časopisni podatki iz bojev pred sporazumom)

Pod naslovom »Koledar dveletke« smo že priobčevali podobno zbirko izrezkov iz časopisja. Takratna zbirka se je končala z 21. junijem 1. 1957. Pisec je napovedal, da jo bo še nadaljeval. Dodanašnji presledek nikakor ni bil prostovoljen. Pričujoča zbirka je zamišljena za čas od 22. junija 1957 do 26. avgusta 1959.

Torek, 22. junija 1957. — »Jutro« objavlja užitne izvlečke iz uvodnika »Slovenca«, posvečenega dveletni bilanci dr. Stojadinovićevega režima. Zlasti omenja, kako ocenjuje »Slovenec« uspehe tega režima, in navaja: »Nihče ne more tajiti, da je vlada z dosedanjim delom dosegla že lepe uspehe. Ustava, politični in upravni zakoni so sicer ostali nespremenjeni, se pa, ker sedaj vlada popolnoma nov duh, drugače uporabljajo. Zakone, ki so jih naredili prejšnji režimi, izvajajo sedaj namreč Stojadinovićevi ljudje, za katerimi stoji stotisočglava množica. Vse se je oddahnilo. Svobodnejše je zadihal: pripadnik, pod nekimi pogoji pa tudi nasprotnik; tudi samouprave, občine in banovine dihaajo zelo lahko. Od kreditov za javna dela je dala vlada Slovence kar 5,8 odstotkov milijarde, od pozneje dovoljenih 70 milijonov pa kar 10,7 odstotkov. Železnica Črnomelj—Vrbovsko se že gradi. Konsolidacija države je nezaslišano napredovala, še nikdar ni bila državna misel (misel narodnega in državnega edinstva) tako utrjena kakor v tej dobi. Kadar bo ta misel postala splošna, se bo »današnja vlada lahko poslovila in napravila prostor sposobnejši.«

Sreda, 23. junija 1957. — Sliši se, da je bil dr. Stojadinović dne 20. t. m. v Visokem v Bosni kum prapora Sokolov, da jih je pozdravil z »Zdravo« in jim priporočil izvrševanje oporoke — »Jutro« posveča uvodnik državni zastavi in opisuje, kako je nastal ain postala obvezna ob sodelovanju dr. Korošca. — »Slovenski dom« se prepira s podružnico Privilegirane agrarne banke v Ljubljani, ki je izobesila napis v cirilici. »Jutro« ga pa opozarja, da je ta zavod državni in meni, da je ogor-

čenje »Slovenskega doma« nekoliko hinavsko.

Četrtek, 24. junija 1957. — »Slovenec« prinaša odločen protest zoper sestavo nove francoske vlade pod predsedništvom sobrata 32. stopnje Chau-tempa in z notranjim ministrom sobratom 52. stopnje Sarrautjem, poseže v polemiko zaradi zatrtjevanje oskrumbe državne zastave in se veseli predstoječih prvih volitev v kmetijsko zbornico, v katero postavljajo volilne moče občine. — »Jutro« na drugi strani poroča o neumnih lažeh in o manifestacijah. Nekoliko se tudi prepira s »Slovencem« o tem, kakašna je prava Tyryševa ideologija. V tem smislu pravi: »Toda na sokolskem graniču se radi lomijo zobfje!« — »Samouprava« priobčuje obvezna navodila za praznovanje druge obletnice vlade dr. Stojadinovića, v smislu katerih bo to praznovanje »praznik vseh pravih rodoljubov in borcev za narodno svobodo in široko demokracijo«. Gvorniki se moraj izgibati praznih fraz in mrajo pripovedovati prostovoljnimi zborovalcem samo dejstva. Voditelj dr. Stojadinović želi, da pripadniki JRZ praznujejo ta jubilej kar najbolj resno, brez pojedin in popivanja. Organizacijo praznovanj v Sloveniji je prevzel Tomazin, vodstvo mladinskih prireditelj pa je zaupano Žebotu, Logarju, Janešu in Gajšku.

»Slovenec« objavlja pod naslovom »Mriva točka premagana« uvodnik, ki razmišlja med drugim: Nobena vlada ne more svetu pokazati tako rodovitne dobe kakor vlada dr. Stojadinovića, ki se kar vidno razlikuje od dosedanjih 54 vlad. Nepristranski opazovalec se ne more ubraniti vtisku, da je Jugoslavija že dobila tisto končno obliko, v kateri stopa v družbo drugih držav... Po sedemnajstletnem kolebanju med demokracijo in diktaturo so prevjeli vodstvo države dr. Stojadinović, dr. Korošec, dr. Spaho, vsak zase državnik in vsak zase ljudski zastopnik velikih pokrajin v državi. Vseposod je napredek nadvse razveseljiv. Zopet se dela, zaposlenost narašča. Svojih nasprotnikov pa se vlada otresa z dostojanstvom.

Opazovalec

Misel o pokroviteljstvu

Zadnji čas se je v naših organizacijah, žal le v premnogih, sicer prav delavnih, razvila splošna slabost — imenoval bi jo malodušnost, da si ne upajo več začeti in končati nobene ali skorajda nobene prireditve brez pokroviteljstva. Tam praznuje kakšno društvo 50letno svoje ustanovitve, pa se to že ne more izvršiti brez pokroviteljstva gospoda ministra N. N.; tu se pripravljajo blagoslovitev novega prapora, seveda tudi pod pokroviteljstvom gospoda ministra I. I. Redke so še med nami prireditve in le malo je še med nami podjetnih rok, ki bi se ne opirale na pokroviteljstvo.

Stvar bi sama ob sebi ne bila napačna, ko se ne bi v takem ravnanju le prevečkrat ne pokazalo nezaupanje v lastno moč in še kaj drugega, kar je prav tako graje vredno. Prav je namreč, če se visoki in vplivni možje prikažejo tu in tam na ljudskih taborih in drugih shodih; prav je, da ob takih prilikah dvignejo svojo prepričevalno besedo; ni pa prav, da bi se moralo to goditi vedno v znamenju pokroviteljstva. Pokroviteljstvo je tako imenitno poslanstvo, da ga morejo zahtevati in v vsem spoštovanju ohraniti le velike, važne skupne narodne ali državne, kajpada tudi cerkvene pomembne ustanove in zadeve. Če pa si svoja pokroviteljstva iz vrst ministrov in drugih uglednih javnih činiteljev jemljejo že kar posamezne krajevne organizacije, se nam vidi to, v podobi rečeno, tako, kakor bi se postavljali krov nad mizo, ki je že tako pod hišno streho. Vsako ime in dejanje naj ima svoj tehten namen in pomen, tako tudi: pokrovitelj in pokroviteljstvo.

Prireditelj, ki je dobro premišljena in pripravljena, bo lepo in častno uspela tudi brez vsakterega pokroviteljstva. Še bolj čudno se nam vidi tako pokroviteljstvo pri organizacijah, ki imajo na svojih praporih in geslih že tako s svoje

nebeške zaščitnike, pa se jih ne spomnijo, čeprav jim v podobi plapolajo pred očmi... Kje je torej zaupanje v višjo pomoč. Bolj ko preobičajnega pokroviteljstva potrebujejo posamezne prireditve modrega posvetovanja v večjem ali manjšem krogu, kakor že je zadeva večega ali manjšega pomena.

aZkaj se mnoge prireditve ne posrečijo? Ne morebiti zato, ker niso iskale pokrovitelja in torej niso našle pokroviteljstva; marveč zato, ker so bile navdih skrite častiteljnosti in lastne samovoljnosti združene morda tudi z osebnim dobičkom. Le ponižni, potrpežljivi in nesebični ljudje so pravo poročilo za srečen uspeh slehernega podjetja. Kdo je bil pokrovitelj Slovence v borbi proti Turkom? Kdo je bil pokrovitelj Slomšku pri prenosu sedeža lavantinske škofije v Maribor? Kdo je bil pokrovitelj dr. Kreku pri delu za pravice slovenskega ljudstva? Nihče drugi kakor le nesebični in požrtvovalni duh. In od zmag tega duha živimo Slovenci še danes. Le toliko homo napredoval v naši slovenski borbi in zmagi, kolikor več nesebičnih in požrtvovalnih mož bo med nami.

Toda visoko pokroviteljstvo, pravite, prinese vendar tudi potrebno denarno pomoč, ki naj krije stroške prireditve. Ne rečemo, da ni v tem pogledu dobrodošel vsakokratni pokrovitelj, mislimo pa, da bo prireditelj oziroma organizacija, ki se ljudem izkaže koristna, vsak čas našla potrebna prireditvena oziroma vzdrževalna sredstva. In ponižanje pokroviteljstva je: želeli si ga samo iz gmotnih ozirrov. Za splošni blagor koristno delo se še nikoli ni ustvarilo zaradi pomanjkanja denarja.

Ob kongresnih dneh v Ljubljani sem se seznanil z madžarskim duhovnikom Antonom Feyesom, ki je župnik v Püspöknašdu na Madžarskem. »Hotel sem videti Ljubljano in Slovence,« mi je pripovedoval, »zato se nisem strašil dolge poti, čeprav sem rahlega zdravja.« Pogrkuje mi je pravil. »In sedaj vam ni žal?« sem ga vprašal.

»To pa oče celo ne! Telesno sem sicer malo oslabil, toda duhovno sem mnogo pridobil.« Zadovoljno se je smehljaj in me gledal z veselimi očmi. »Takega mesta kakor je vaša Ljubljana in še bolj, takega ljudstva, kakor je vaše slovensko, še nisem videl.« »Kako to mislite?« »Tako veličastna manifestacija! In denar za vse to je zbral vaše ljudstvo samo. Temu se čudim.« Lepo priznanje. Zares! Kongres Kristusa Kralja je našel svojega pokrovitelja večidel le v nesebičnem in požrtvovalnem slovenskem človeku. In ta kongres je bil mednarodnega pomena, pa brez običajnega pokroviteljstva.

Še en tehten ozir bi utegnil poklicati pokrovitelja k nekateri prireditvi. V kakšnem kraju namreč ima dobra stvar skoraj več nasprotnikov kakor podpornikov. Toda koliko dobrih ustanov si je moralo priboriti veljavo šele po mnogih naporih. Proč torej z malodušnostjo! V njej tiči večja nevarnost kakor v največjih vnanjih težavah. Predrzi sicer v svojih namerah in načrtih ne smemo biti, vendar pozabiti ne smemo preskušene nasveta: Pomagaj si sam in Bog ti pomore! Zaupanje v lastno moč in božjo pomoč je vsakakor najboljši pokroviteljstvo.

Temu podobno bi bilo dobro zapisati še drugo misel — o večnih vdanostnih izjavah in pozdravah tudi z manjših zborovanj, in še tretjo misel — o življenjskih jubilejih oseb, ki niso za skupnost nikakega posebnega pomena.

L. T.

Mistifikatorji na delu

(Dopis z dežele)

Komaj je bil objavljen sporazum med dr. Mačkom in Četkovičem, že so se pokazala tudi različna znamenja, da so na delu tisti, ki ne želijo, da bi široke množice spoznale celotno in pravo resnico. Od takega dela morejo imeti korist pač samo hegemonisti in njih prirepaniki. Bilo bi sicer naivno pričakovati, da bo z zmago Hrvatov takoj tudi prenehal vsakteri pritisk s strani stebrov dosedanjega stanja, vendar je prav zaradi tega primerno, da se javnost utrdi že v prvem trenutku zoper mistifikacije prizadetih.

Znamenja, na katera mislimo, so različna. Namen teh poskusov je, vtolči v preproste glave tako razlago pomena sporazuma, ki koristi mistifikatorju, in jih odvaditi, da bi si ljudje pomen sporazuma tolmačili z lastno glavo in po tem, kakor si ga tolmačijo zlasti Hrvati kot spočetniki.

Zgled za tako mistifikacijo je vesi belgrajske »Pravde« (Pravice!), da se vršijo volitve v senat dne 24. septembra. Če bi bila ta vest osnovana, potem bi se moral v mislečih glavah pojaviti takoj dvom o vrednosti sporazuma. Kajti volitve v senat, ki bi se vršile že 24. septembra, bi bilo mogoče izvesti samo z imenovanimi banskimi svečovalci in z župani, izvoljenimi v razmerah, zoper katere so se Hrvati tako vztrajno borili. Poslanec, ki so tretja kategorija volilnih mož, namreč sploh ni več. V duhu sporazuma se smejo izvršiti volitve v senat pač šele potem, ko bodo že izvedene nove volitve v občinah, nove volitve v banovinske zbere in nove volitve v zbornico poslancev po — novih predpisih.

Tisti, ki razširjajo zgornjo vest, izrabljajo pač okolnost, da je bil prav ukaz o razpustu senata posnet po časopisju z različno vsebino. »Hrvatski dnevnik« omenja samo besedilo o prenehanju mandata vseh senatorjev, »Slovenec« omenja tudi določbo, da bodo prihodnje volitve izvršene po zakonu o volitvah senatorjev, pri čemer misli očitno na sedanji zakon. »Jutro« pa vnaša v to določbo še napoved, da se bodo vršile na eno izmed nedelj v letu 1959. Kaj je prav, bomo videli iz uradnega razglasa.

Drug podoben poskus si dovoljujejo tisti, ki v ljudskih, kmečkih bralcem namejenih (na primer nedeljskih) izdajah niso priobčili besedila uredbe o banovini Hrvaški, uredbo o razširitvi te uredbe na ostale banovine pa so prinesli pod naslovom: »Uredba o ustanovitve hrvaške banovine.« nano je, da večina podeželskih ljudi od vseh vesti prebere samo napis. Na ta način preprosto ljudstvo sploh ne dobi pravičnega vtiska o novem stanju, list, ki si tako šalo dovoljuje, si pa umiva roke nad nevednostjo svojih bralcev, kajti njih vednost bi te bralce pač morala poučiti, kakšno vlogo je igral tisti list v preteklosti.

S takimi triki je seveda mogoče doseči, da popolnoma otrpne slovenska povprečna javnost, ki je sprejela vesti o sklepu sporazuma prej z žalostno in nevoščljivo pasivnostjo v vednost, namesto da bi bila vsa slovenska javnost v nedeljo 27. avgusta 1959 veselo čestitala Hrvatoma in se javno zaklela, da mora biti uredba o banovini Hrvaški nemudoma in brez vsakršne tvarne spremembe razširjena na Slovenijo kot minimum tega, kar slovenskemu narodu gre.

Zaradi takih trikov je seveda tudi mogoče, da se najdejo omladneci, ki pridigujejo ljudem, da morajo oni — ti omladneci — najprej še premišljavati o tem, katere izmed svoboščin, ki so jih Hrvati dosegli, se Slovence sploh spodobijo. Ni jim torej še dovolj, če se niso od Hrvatov pridobile svoboščine sočasno uveljavljene v Sloveniji.

Nova velika opera v Belgradu in slovenska opera

V Belgradu je sestavljeno že razsodišče za načrte za novo veliko operno gledališko stavbo. Narejen je že tudi preračun zanjo in sicer za 80 milijonov dinarjev. To veliko opero bo zidala država s svojim denarjem. Ker bodo Hrvatje imeli po sporazumu z 26. avgusta t. l. v prosvetnih in torej tudi gledaliških zadevah odločati sami in bodo samo za skupne državne zadeve plačevali tangento s svojim davčnim denarjem pa bodo sicer razpolagali sami, je torej gotovo, da nova velika belgrajska opera ne bo sezidana tudi s hrvaškimi denarjem. Ker pa za Slovenijo sporazum z 26. avgusta še ne velja, bodo tekli vsi davki iz Slovenije še v centralo in ker je doslej prispevala Slovenija k vsem dosedanjim državnim dajatvam kakšnih 16%, sedaj pa ko je odpadla Hrvaška, pa bo prispevala vsaj s kakšnimi 25%, če ne več, je gotovo, da bo nova belgrajska velika opera sezidana tudi s slovenskim denarjem v razmerju z davčno močjo Slovenije. Zato je potrebno, da sprožimo tudi vprašanje novega opernega gledališča v Ljubljani in to v tistem smislu kot smo ga že leta 1937, ko smo priobčili v »Sloveniji« vrsto sestavkov pod naslovom »O slovenskem narodnem gledališču«. Če bo država dala za novo veliko opero v Belgradu 80 milijonov dinarjev, bi šlo nam za novo operno poslopje v Ljubljani kakšnih 20 milijonov dinarjev iz državne blagajne, če pa računamo še tisto kar bodo stala še druga gledališka poslopja, ki jih zida in vzdržuje država zunaj Hrvaške in Slovenije oz. ona, ki jih je že sezidala v zadnjih letih, bi nam šlo po pravičnem razmerju tudi 30 milijonov iz državne blagajne za novo operno poslopje v Ljubljani. S tem zneskom bi se pa dala postaviti nova opera v Ljubljani za kakšnih 1600 do 1800 gledalcev, če bi banovina ali pa ljubljanska občina preskrbeli stavbišče. Pri nas pa nihče ne misli na to še v sanjah, namreč nihče izmed tistih, ki si svoje oblast in moč. Tudi pri sestavljanju novega ljubljanskega regulacijskega načrta ni nihče mislil na to, kje naj bi stala prihodnja nova slovenska opera, ne Slovenska akademija za znanost in umetnost itd. Res odločujejo pri nas ljudje, od katerih ne bomo imeli nobenega dobička.

Državni prispevki za gledališča

»Hrvatski dnevnik« je pred kratkim priobčil dva sestavka o tem, kako bi se »Hrvatsko narodno kazališče« v Zagrebu spravilo iz stiske, v kateri se nahaja že celih zadnjih 20 let, ko je padalo iz ene težave v drugo zaradi pritiska centralizma in njegovih zoperhrvaških prizadev. Pri ti priložnosti je »Hrvatski dnevnik« navedel tudi vsote, ki jih je dobivalo iz državne blagajne belgrajske »Narodno pozorišče« in pa »Hrvatsko narodno kazališče«. Iz državnega proračuna za leto 1938/39 je prejelo zagrebsko gledališče 4.384.161 dinarjev, belgrajske pa 6.561.691 dinarjev, zraven tega pa še 1 milijon posebej meseca septembra leta 1938, tako da je prejelo belgrajske gledališče iz državne blagajne v preračunskem letu 1938/39 skupaj 7.261.691 dinarjev. Povrh je pa prejelo belgrajske gledališče še 1½ milijona dinarjev od kinematografskega dinarja, med tem ko se je z dohodki kinematografskega dinarja v Zagrebu plačeval dolg za postavitev dramskega gledališča v Frankopanski ulici in za preuredbe stavbe »Hrvatskega narodnega kazališča«. V Belgradu pa je država, ki je preuredila oziroma sezidala nova gledališča tudi v Skoplju, v Nišu, v Novem Sadu, v Sarajevu, v Banjaluki in na Cetinju, sama trpela vse stroške za gledališko poslopje. Bel-

grajskemu gledališču pa daje belgrajska občina velike podpore. Po državnem preračunu za leto 1939/40 dobiva belgrajske gledališče 7.657.220 dinarjev, zagrebsko pa 5.085.594 dinarjev, tako da bo imelo belgrajske gledališče letos z kinematografskim dinarjem veliko nad 9 milijonov dinarjev podpore brez izrednih državnih prispevkov in podpore belgrajske občine in vse vse podpore bodo znašale mogoče kakšnih 11 milijonov dinarjev.

Slovensko narodno gledališče v Ljubljani pa dobiva po državnem preračunu za leto 1939/40, od države 3.955.646 dinarjev, od banovine le 50.000 dinarjev, od ljubljanske mestne občine pa 550.000 dinarjev, medtem ko daje zagrebskemu gledališču banovina 1 milijon, zagrebska občina pa tudi 1 milijon dinarjev na leto. Državni prispevek je bil belgrajskemu gledališču letno povišan za en milijon 275.529 dinarjev, zagrebskemu za 701.253 dinarjev, »Slovenskemu narodnemu gledališču« pa za nekaj manj kot za 400.000 dinarjev. Slovensko narodno gledališče ima torej, čeprav ima dve gledališči (operno in dramsko) le nekako eno tretjino tega iz javnih sredstev kakor belgrajska in se nekako šest desetih tistega kot zagrebsko.

1.600 milijonov zahteva vardarska banovina

Pod tem naslovom beremo v »Trgovskem listu«: »Južna zvezda« objavlja članek, ki pravi, da je vzbudil v južni Srbiji veliko zanimanje predlog, ki ga je poslal predsedniku vlade Cvetkoviću ban Vladimir Hajduk-Veljković. V tem predlogu se za vardarsko banovino najprej zahteva 14 milijonov din za sezidavo petih novih strokovnih šol, 9 milijonov za zidanje kmetijskih in ovčerejskih šol, nadalje se zahteva 290 milijonov za regulacijo rek, 140 milijonov za melioracijo 24 polj, za zgradbo drugih šol razen prej omenjenih se zahteva še 110 milijonov dinarjev. Napraviti bi bilo treba 500 km novih cest, kar bi vnelo novih 250 milijonov din. Da se zboljša zdravstveno stanje, se zahteva zgradnja 9 novih bolnišnic in 110 zdravstvenih domov, za kar bi bilo potrebno 45 milijonov dinarjev. Za zgradnjo vodovodov in higienskih vodnjakov naj bi se izdalo 20 milijonov dinarjev in s tem bi se stanje v Južni Srbiji korenito popravilo. Za ta načrt se je že energično zavzel poštini minister Altiparmaković, ki predlaga, da bi se najprej najelo posojilo 100 milijonov dinarjev pri SUZOR-u v Zagrebu. Članek v »Južni zvezdi« se zaključuje z zagotovilo, da je upanje, da se bo vsaj del teh načrtov in zahtev uresničil, ker kaže za ta dela veliko zanimanje predsednik vlade Dragiša Cvetković. Načrt sam se utemeljuje tudi s tem, da je drinska banovina že prejela za svoje potrebe večje posojilo in naj bi dobila sedaj podobno posojilo še vardarska banovina. Mi pa dostavljamo, da bi morala enako posojilo dobiti tudi dravska banovina.

Znano je, da je ravno v južno Srbijo šlo v teh dvajsetih letih narodnega »edinstva« največ denarja, seveda skoraj samo slovenskega in hrvaškega. Zato so se tam doli že kar navadili na to, da zahtevajo velikanske zneske od države, in znesek nič od poldruge milijarde, ki naj bi ga jim odštela država, in na kakršnega si Slovenija še pomisliti ne bi upala, je zanje kar nekako samobesna zahteva.

Nam se pa zdi, da naj bi bil sedaj po sklenjenem sporazumu, takih stvari konec. Do kakih večjih državnih dajatev bi imela poslej kvečjemu pravico Slovenija in Hrvaška, pri čemer pa radi izjavljamo, da ne bomo zahtevali nikoli več kakor smo doslej zaradi centralizma morali dati. Južna Srbija pa naj zasiduje magari še večje zneske denarja — toda svojega!

O zmagi in zmagah

»Slovenski delavec« glasilo jugoslovenske unitaristične Zveze slovenskih delavcev, prinaša pod naslovom »V volilnem boju smo zmagali mi« tele volilne izide ob volitvah obratnih zaupnikov:

Organizacije Zveze združ. delavcev (Jugoras)	665
Organizacije Strokovne komisije URSSJ	461
Organizacije Jugoslovske strokovne zveze	243
Organizacije Narodne strokovne zveze	366
Organizacije Zveze društev priv. nam.	17
Organizacije Botič	10
Organizacije Necpredeljeni	12
Neorganizirani	50
Skupaj	1804

Po lastnih navedbah je torej dobil Jugoras komaj dobro tretjino zaupnikov. Ker pa manjšina še ni večina in ker »Slovenski delavec« tudi nič ne omenja, v čem je prav za prav ta zmaga, smo najprej mislili, da je ta tretjina le uspeh nekega posebnega volilnega sestava. Saj vsi vemo, kako je s takimi volilnimi sestavi, v katerih so bili zlasti jugoslovenski unitaristi posebni mojstri. Saj je bilo z njim na primer mogoče, da je dobil na primer pri lanskih volitvah dr. Stojadinović večino hrvaških poslancev in da bi moral biti prav za prav namesto dr. Iva Šubišića postavljen za hrvaškega bana k dr. Milorad Nedeljković. In ker nam je to znano, smo se zanimali še za številke dejansko odanih glasov. Te pa pravijo, da je dobil Jugoras vsega 7.999 glasov, druge skupine pa 59.817.

Razložek je torej pri številu glasov še večji.

Očitno torej ne more biti govorjenja o zmagi, če gremo s stališča, da je vsak glas enako vreden, torej mislimo demokratično. Zato bi pa bilo dobro, če bi nam »Slovenski delavec« povedal, po kakih vidikih je za svojo organizacijo razglasil zmago.

Mali zapiski

Gimnazije v Sloveniji

V Jugoslaviji je 170 državnih gimnazij. Od teh jih je v Sloveniji samo 14, torej 8,2%, ali z drugimi besedami ravnopolovico manj, kakor bi nam jih šlo glede na plačevanje davkov. To je dobro ugotoviti zlasti zaradi tega, ker nam razlagajo unitaristi vsak hip, kako se je v njihovem znamenju razvilo šolstvo pri nas in ker so vsako redukcijo gimnazij v Sloveniji zmeraj opravičevali s tem, češ da jih je pri nas preveč.

Hrvaški poslanci so se zbrali

Včeraj so se sešli v Zagrebu v »Sabornici« hrvaški narodni zastopniki. Vsi listi poročajo o tem. Toda le redkokje in bolj med vrstami beremo, da so se zbrali vsi tisti zastopniki, ki so dobili v svojem okraju večino, četudi v smislu Živkovič-Števič-Stojadinovičevega volilnega reda prav za prav niso poslanci. Hrvaški listi ne poročajo, ker je to od prvega dne za Hrvate samobesno. Drugače je pa stvar pač precej nerodna.

Pomen sporazuma

oznamenjuje londonski dopisnik švicarskega dnevnika »National-Zeitung« s temile besedami:

Tretja dobra novica prihaja iz Belgrada. Vstop dr. Mačka v vlado pravi, da je slednjič spet postala Jugoslavija država, katere vojska gre lahko na bojišče. Maček ni bil nikoli germanofil, on je prepričan demokrat in njegova grožnja, da se bo v stiski zvezel z zamejstvom, je imela že namen, da omehča Srbe. Združitev obeh narodov je velik dogodek in ne nazadnje zmaga britanskih nasvetov. Notranja utrditev Jugoslavije daje od Turčije vodeni balkanski zvezi novo moč, in to je dejstvo, ki ga mora nemški generalni stažer skrbno upoštevati.

Slovenski bojovníki bodo zborovali

Prejeli smo:

Velik tabor prirede 3. septembra tega leta na Brezjih bojovníki in vabijo nanj slehernega rodoljuba. Pridite, da skupno počastimo spomin na padle slovenske vojake. Ob 10. uri bo sveta maša, nato molitve za padle, potem pa tabor na prostem. Godba in petje bosta napravila prijetno družbo. Posebej pa bo preskrbljeno za obilno pijačo in jedajo. Pridite torej vsi! Polovična voznina dovoljena!

Na tem taboru bomo vsemu svetu ovedali, da smo tudi Slovenci, čeprav maloštevilni, vendar odločno proti vojni. Toda priti morate vsi rodoljubi na tabor, da bo glas čim mogočnejši.

»Ljubljana v jeseni«

Ob poletni vročini, ko je vladalo splošno mrtvilo, je na našem veleselnju delalo in ustvarjalo mnogo pridnih rok ter pripravljalo jesenski veleselnj, ki bo odprt 2. septembra. Znan je izrek »Kmet bogat — vsak bogat«. Po stanju kmetijstva se ravna v pretežni meri tudi stanje trgovine, obrta in industrije. Eno izpopolnjuje drugo. Velika kmetijska razstava bo razdeljena v več oddelkov. Selmenogojški oddelki bo pokazal, katera semena in poljedelske rastline morejo pri nas dobro uspevati in napredovati. To je za našega kmeta zelo važno, če hočemo imeti v bodoče boljše pridelek. Zelenjadni oddelki bo navajal, kako vzgajati zelenjadna semena, kako je treba zelenjad pravilno gojiti, pokazal bo vrste zelenjavi in zelenjadno hrano, modre solskih vrto, kakšni naj bodo zelenjadni vrtovi v delavskih kolonijah, pomen zelenjavi in tujskem prometu. V sadjarskem oddelku bodo na ogled vsa sadna plemena in vrste, ki pridejo za nas v poštev, dalje vse priprave za domočo uporabo sadja in podčrtana bo važnost sodobne kmečke uporabe sadja, zlasti sušenja. Vrt je zdravje družine, gojitev cvetja plemeniti značaj — to bo vodilna misel vrtnarske oziroma razstave cvetja. Čebelarstvo kot »poezija kmetijstva« je pri nas izredno razširjeno in staroslavno. Pa tudi tu je treba napredovati, zastoj bi pomenil nazadovanje. Čebelarski oddelki bo posvečen napredku našega čebelarstva. Mlekarski oddelki bo med največjimi in bo podal mnogo pobud za napredek v kakovosti naših mlečnih izdelkov. Vinarske razstave se bo udeležilo mnogo vinogradnikov iz vseh krajev Slovenije. Razstaveljena bodo samo pristna, nerezana in tipična vina, ki bodo obiskovalcem na razpolago za pokušnjo in v nakup. Razstava malih živali bo prirejena v doslej še nedoseženem obsegu in bo prva banovinska. Nmen ji je, še bolj povzdigniti rejo malih domačih živali, predvsem ovac, koz, perutnine, golobov in kucev. Ribarski oddelki bo prikazal gospodarsko važnost in stanje našega ribarstva ter navajal na smotno izkoriščanje vode in ribnikov. V velikih kasonih in akvarijih bodo na ogled vse glavne vrste naših rib. Prvič v Jugoslaviji bo prirejena razstava gob. Napoti naj naše ljudstvo k še pridnejšemu nabiranju gob ter mu tako poveča našega gospodarstva, bo ta razstava zelo važna panoga našega gospodarstva, bo ta razstava velikega pomena. Slovenij je na samorodnih zdrvilnih zeljavih zelo bogta. Zal, da nabiranje teh zeljavih pri nas še ni prav organizirano. Razstava bo podala smernice in praktična navodila. Na veliki razstavi kmetijskih strojev in orodja bo našel kmetovalec vse, kar mu more pri delu koristiti. Razstava cvetja bo izpopolnjena z mična razstavo akvarijev in eksotičnih ribic. Gospodinjstva razstava. Drugi nabavišča pa bo zavjela razstava industrijskih in obrtnih izdelkov. Tekmovanje harmonikarjev za jugoslovenskih izdelkov. Razstava različnih vrst kmetijskih strojev. Naško prvenstvo 1939/40 bo v nedeljo, dne 10. septembra. Na zabavišču bo prirejen tudi variete z izbranim programom. Kuponi vstopnic bodo tudi tokrat zrebrani za nagradna darila obiskovalcem. Zrebranje bo 11. septembra. Obiskovalci majo na železniici brezplačen povratek.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Zadnjič se še ni dobro posušilo črnilo nad tistim, kar sem bil napisal, ko se je zgodilo. Mrlič hitro jezdijo. Toda ne mislim na že stokrat mrtvega Stalina. Ne; v mislih imam že zares pokopanega Radića in njegovega naslednika, ki smo o njem slišali še nedavno iz tedaj najbolj poklicanih vrst, da je že popoln političen mrtvec. Po ljudski veri pa tisti, ki ga za življenje razglašajo za mrtvega, dolgo živijo. Dr. Henrik Tuma, leta 1921, oglašen za mrtvega, je prej pokopal skoraj vse svoje grobarje, preden je legel. Pa še potem je kdo udaril po njem, če je zares mrtev. Če bi bilo res, s čemer nam strežejo, je Vorošilov že davno pokopal Stalina, Stojadinović pa zavil skalo na grob dr. Mačka. Dana nam je bila celo milost, slišati pogrebni govor za poslednjim in gledati izto prvih naših mož za njim. Koga izmed svojih pogrebcev bo neki pokopal dr. Maček?

V teku enega leta troje velikih dogodkov, je za povprečnega Slovenca vsekakor preveč. In povprečnik je med nami mnogo, po volilni statistiki ivelikanska večina, če so tiste številke resnične. Tudi tu ne mislim na kake dogodke zunaj naših meja, temveč na tiste, ki uravnavajo našo usodo, da se spoznavamo že na zunanji liki priči po perju.

(Dalje prihodnjič.)